

Návratová migrácia mladých na Slovensko: kto sa vracia, ako sa im darí integrovať a aký je priestor pre verejnú politiku

Lucia Mýtna Kureková a Zuzana Žilinčíková
Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (SGI)

SGI-STYLE LAB SEMINÁR
24. 11. 2016, Bratislava

Motivácia výskumu

- Po vstupe do EÚ došlo k masívnej pracovnej migrácii zo Slovenska, najmä mladých a vzdelaných ľudí
- Častokrát ide o prácu, ktorá nezodpovedá ich formálnemu vzdelaniu
- Na druhej strane, zahraničná skúsenosť môže rozvinúť zručnosti migrantov, ktoré si zamestnávateľia cenia
- Výskumy ukazujú, že miera návratu počas a po kríze v rámci krajín strednej a východnej Európy je rôzna, ale konkrétne pre Slovensko pomerne vysoká
- Fenomén návratovej migrácie prakticky nezmapovaný, hoci implikácie pre krajinu môžu byť pomerne rozsiahle – pozitívne aj negatívne

Čo sme skúmali?

- Aká je miera návratu a charakteristiky navrátilcov? Ako sa navrátilci líšia od migrantov a tých, čo nemigrovali?
- Čo navrátilcov motivuje k návratu na Slovensko? Akú úlohu mala kríza v ovplyvnení miery návratu, selektivity a vo vysvetlení úspešnosti integrácie na trh práce po návrate?
- Ako sú navrátilci cenení na slovenskom trhu práce?
- Aké sú platové očakávania navrátilcov? Do akej miery sú ochotní znova vycestovať do zahraničia?
- Ako sa navrátilcom darí integrovať po návrate na Slovensko? Ako rýchlo si nájdú prácu a v akom type zamestnania? Aká je úloha inštitúcií v integračnom procese?

Analytický prístup

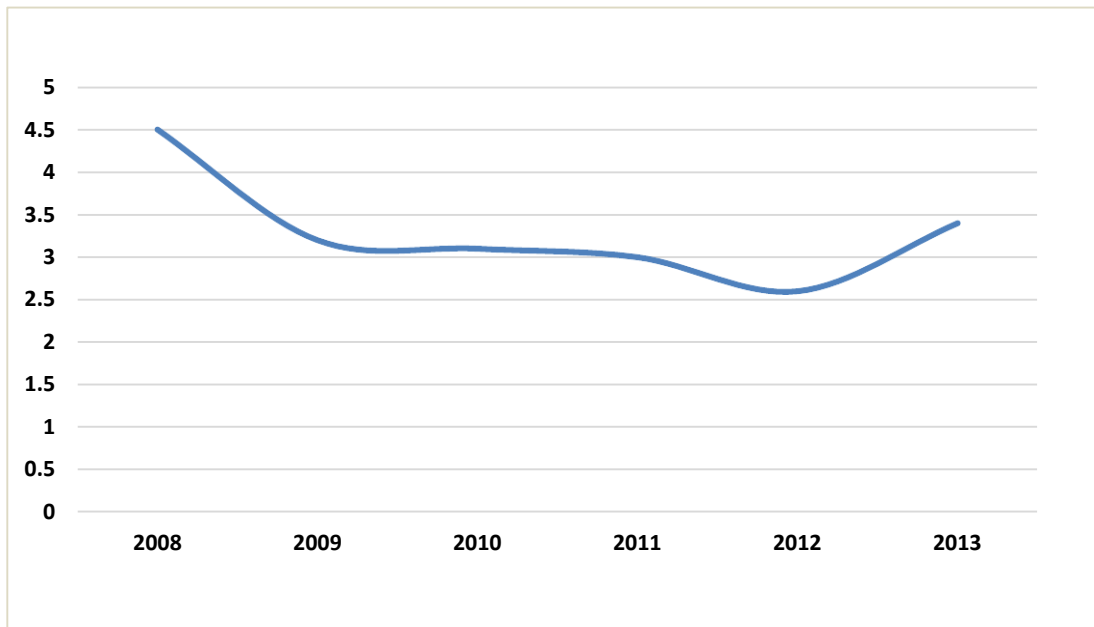
- Kombinácia rôznych metodológií a zdrojov dát, vrátane vlastného zberu dát
- Práca s novými dátami – vypracovanie vlastnej metodológie na spracovanie online životopisov
- Vo vybraných aspektoch komparatívna analýza s Estónskom: podobná miera emigrácie po vstupe do EÚ, rôzny priebeh krízy, výkonnosť trhu práce a sociálnych výdavkov v reakcii na krízu
- Cieľ posúdiť individuálne dopady, makroekonomické/spoločenské dopady, ako aj úlohu štátu a verejných inštitúcií v procese návratovej migrácie
- Zameranie na mladých do 35 rokov

Dáta a metódy

Zdroj dát	Použitie	Metóda
Výberové zisťovanie pracovných síl (VZPS) (2008 – 2013)	Selektivita návratilcov Integrácia na trh práce po návrate (krátkodobý horizont)	logistická regresia a multinomiálna logistická regresia
Životopisy z portálu Profesia.sk (2011 – 06/2014)	Dopyt po navrátilcoch, ich platové očakávania	Lineárna regresia, multinomiálna logistická regresia
Administratívne dáta z UPSVaR (3/2012 – 8/2015)	Návrat do nezamestnanosti, integrácia na trhu práce	Deskriptívna analýza
Online dotazník zameraný na navrátilcov (10-11/2015)	Motivácia návratu, faktory úspešnej integrácie na trh práce a úloha inštitúcií	Deskriptívna analýza, logistická regresia
Rozhovory s pracovnými agentúrami a úradmi práce (EURES) (jeseň 2015)	Vnímanie navrátilcov z perspektívy zamestnávateľov	Pološtruktúrované rozhovory
Rozhovory s navrátilcami (jeseň 2015)	Komplexita návratu a reintegrácie na trh práce	Pološtruktúrované rozhovory

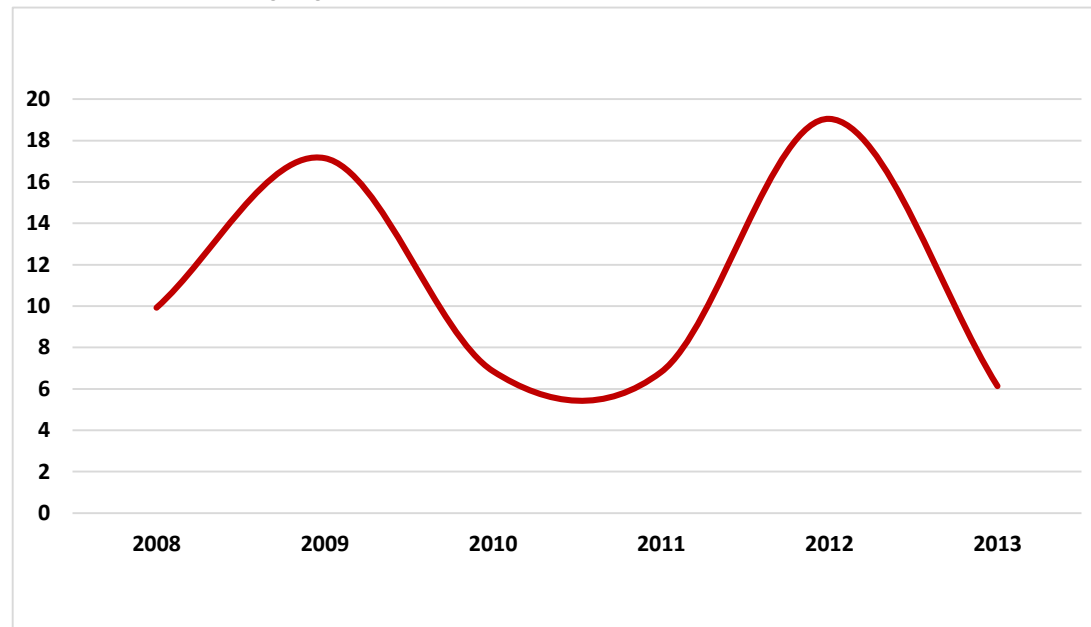
Miera návratu a charakteristiky navrátilcov

Graf 1: Podiel ľudí pracujúcich v zahraničí podľa roku (%)

Miera emigrácie je od roku 2012 opäť na vzostupe, podľa údajov ŠÚ pracuje v druhom štvrtroku 2016 v zahraničí cca 165 100 ľudí (VZPS).

Graf 2: Podiel návratilcov z celkového počtu ľudí pracujúcich v zahraničí podľa roku (%)

V nami sledovanom období sa v priemere vrátil každý desiaty Slovák pracujúci v zahraničí. V porovnaní s Estónskom je miera návratu na Slovensko výrazne nižšia (VZPS).

Online životopisy

- Až 19% uchádzačov o prácu do 35 rokov malo zahraničnú skúsenosť
- V dátach VZPS pozorujeme krátkodobú a nedávnu migráciu za prácou, životopisy odrážajú i dávnejšie skúsenosti

I keď z krátkodobého hľadiska sa javí miera návratu migrantov pomerne nízka (a nižšia ako v Estónsku), z dlhodobejšieho hľadiska pozorujeme relatívne vysoký podiel ľudí so zahraničnou skúsenosťou.

Kto sa vracia, ako sa líšia od tých, čo nemigrovali a migrantov?

	Online životopisy			VZPS			Online dotazník
	Navrátilci	bez zahraničnej skús.	Celá vzorka	Navrátilci 15-34	Migranti 15-34	Celá vzorka 15-34	Navrátilci 15-34
Žena	48.9	50.2	49.9	36.3	32.4	48.2	68.2
Vek 15(16)-24	31.8	53.9	49.8	39.7	29.9	50	18.5
25-34	68.2	46.1	50.3	60.3	70.1	50	81.5
základné vzdelanie (ISCED 0 - 2)	14.8	19.5	18.6	2.9	3	25.9	0.7
stredoškolské vzdelanie (ISCED 3 - 4)	48.6	51.9	51.2	89.7	86.1	59.2	26.5
vysokoškolské vzdelanie (ISCED 5 - 6)	36.6	28.7	30.2	7.4	10.9	14.8	72.9

Nereprezentatívne dáta (online dotazník, online životopisy) nenaznačujú, že by dochádzalo k úniku mozgov.

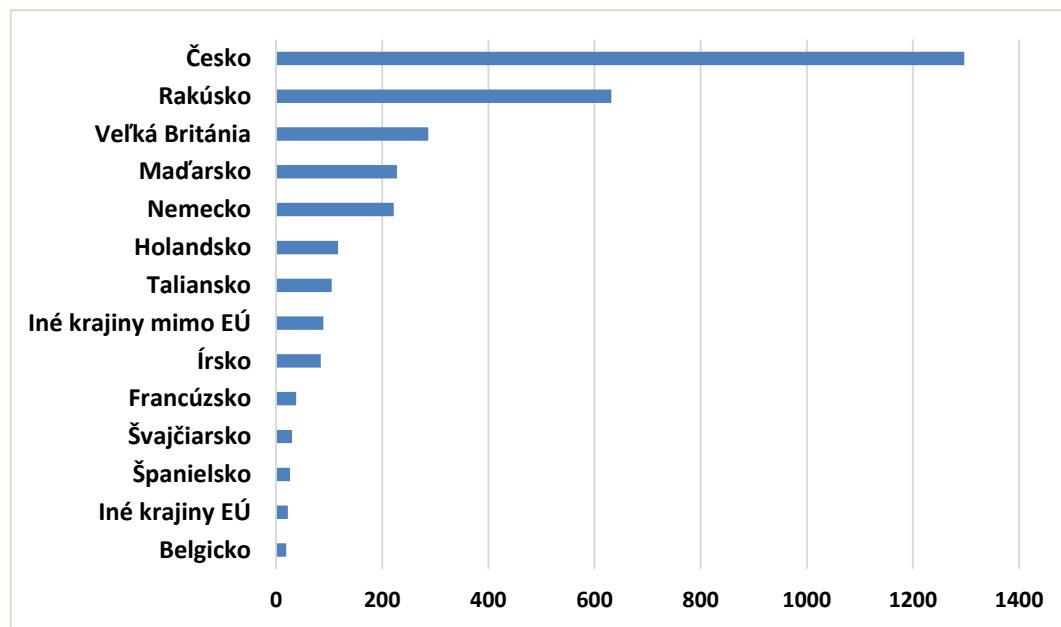
Kto sa vracia, ako sa líšia od tých, čo nemigrovali a migrantov?

- Analýza selektivity navrátilcov oproti migrantom (VZPS):
 - Najväčšiu pravdepodobnosť vycestovať majú mladí, slobodní, stredoškolsky vzdelaní muži
 - Navrátilci sa od migrantov nelíšia vyšším vekom ani vzdelaním
 - Nižšiu mieru návratu majú tí, ktorí v zahraničí pracujú ako živnostníci
 - Status na trhu práce rok pred návratom ovplyvňuje rozhodnutie návratu: vyššia miera návratu ak študuje (13 p.b.) alebo je nezamestnaný (8p.b.)
 - Podkvalifikovanosť v zahraničí neovplyvňuje rozhodnutie návratu (v Estónsku výrazne áno)

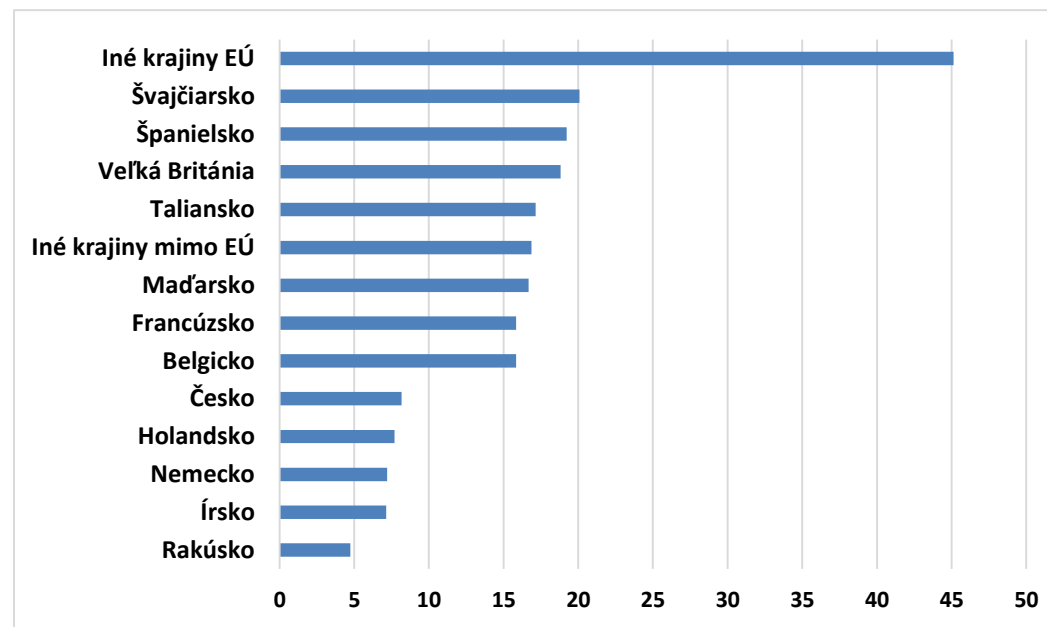
Ani reprezentatívne VZPS dáta nenaznačujú, že by dochádzalo k úniku mozgov.

Krajiny migrácie a krajiny s najväčším podielom návratovej migrácie

Počet migrantov podľa krajiny, v ktorej pracovali, 2008-2013

Podiel návratilcov (%) podľa krajiny, v ktorej pracovali, 2008-2013

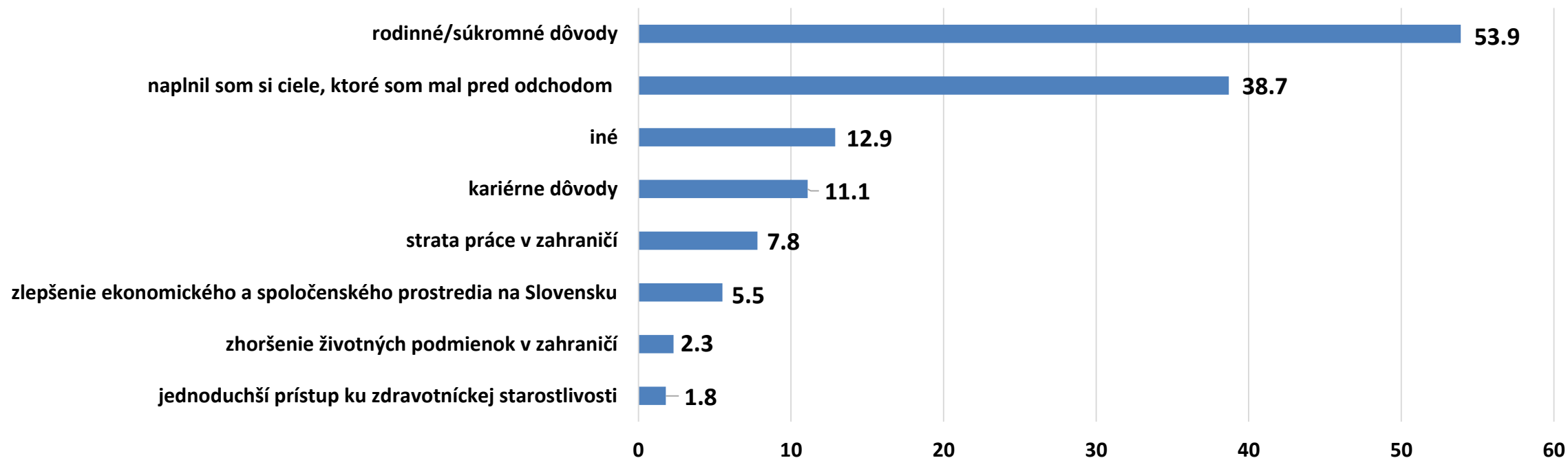

Zdroj: VZPS

Rôznu mieru návratu z cieľových krajín migrácie zrejme vysvetľuje štruktúra migrantov a sektor, v akom v zahraničí pracujú, ako aj konkrétny ekonomický kontext.

Motivácie návratu

Hlavné motivácie návratu (online dotazník)

Nepotvrdila sa hypotéza, že návrat spôsobila kríza (makroekonomická situácia), prevažujú najmä osobné dôvody v kontexte migračných plánov. Tieto výsledky sa potvrdili aj v regresnej analýze VZPS (malý alebo žiadny vplyv rastu HDP a miery nezamestnanosti na selektivitu návratu).

Medzi hlavné faktory vplývajúce na úspešnosť integrácie na trh práce patria pripravenosť na návrat a návrat v dôsledku rodinných/osobných (a nie ekonomických) dôvodov.

Pohl'ad trhu práce

Atraktivita návratilcov (online životopisy)

- Čísla prezentujú „bonus“ v počte stiahnutí CV uchádzača oproti tým, ktorí nemajú zahraničnú pracovnú skúsenosť
- Čistý efekt ošetrený o charakteristiky uchádzačov (vzdelanie, zručnosti, jazyky...) a ponúk, o ktoré majú záujem

Doba od návratu na Slovensko	
0-4 roky	0.38**
5-9 rokov	1.57***
10-20 rokov	0.01

Priemerný počet stiahnutí životopisov je 5.6 (surové dáta pred analýzou).

Pracovná skúsenosť v zahraničí po vstupe do EÚ výrazne zvyšuje záujem zamestnávateľov; záujem je vyšší v prípade práce vo vybraných krajinách (cz, USA, CA, IE, UK, ostatné krajiny).

Krajina migrácie	
USA, Kanada	0.88*
Ostatné krajiny (okrem krajín Európy a USA, Kanada)	0.84*
Česko	0.82***
Krajiny EÚ (okrem EU15 a Česka)	0.74
Taliansko	0.59
Veľká Británia a Írsko	0.52*
Nemecko	0.5
Rakúsko	0.42
EÚ 15	0.36
Európske krajiny mimo EÚ	-0.4

Štatisticky významné koeficienty sú vyznačené červenou.

Platové očakávania (online životopisy)

- Percentuálny nárast platových očakávaní
- Čistý efekt ošetrový o charakteristiky uchádzačov (vzdelanie, zručnosti, jazyky...) a ponúk, o ktoré majú záujem

Doba od návratu na Slovensko	
0-4 roky	1.4%
5-9 rokov	2.6%
10-20 rokov	0%

Priemerný požadovaný minimálny plat je 647 Eur (surové dáta pred analýzou).

Zahraničná pracovná skúsenosť výrazne zvyšuje platové očakávania na trhu práce.

Krajina migrácie	
Ostatné krajiny (okrem krajín Európy a US, Kanada)	11%
Nemecko	9%
Rakúsko	7%
USA, Kanada	3%
Taliansko	3%
EÚ 15	2%
Európske krajiny mimo EÚ	1%
Krajiny EÚ (okrem EU15 a Česka)	0%
Veľká Británia a Írsko	-1%
Česko	-4%

Štatisticky významné koeficienty sú vyznačené červenou.

Ochota vycestovať za prácou do zahraničia (online životpisy)

- Čísla prezentujú mieru záujmu o pozíciu v zahraničí
- Čistý efekt ošetrový o charakteristiky uchádzačov (vzdelanie, zručnosti, jazyky...) a ponúk, o ktoré majú záujem

Doba od návratu na Slovensko	Efekt
0-4 roky	40% (1.391***)
5-9 rokov	20% (1.194***)
10-20 rokov	0% (1.106)

Štatisticky významné koeficienty sú vyznačené červenou.

Záujem o pozície v zahraničí a ochota opäť migrovať za prácou je výrazne vyššia u mladých so zahraničnou pracovnou skúsenosťou.

Integrácia na trh práce

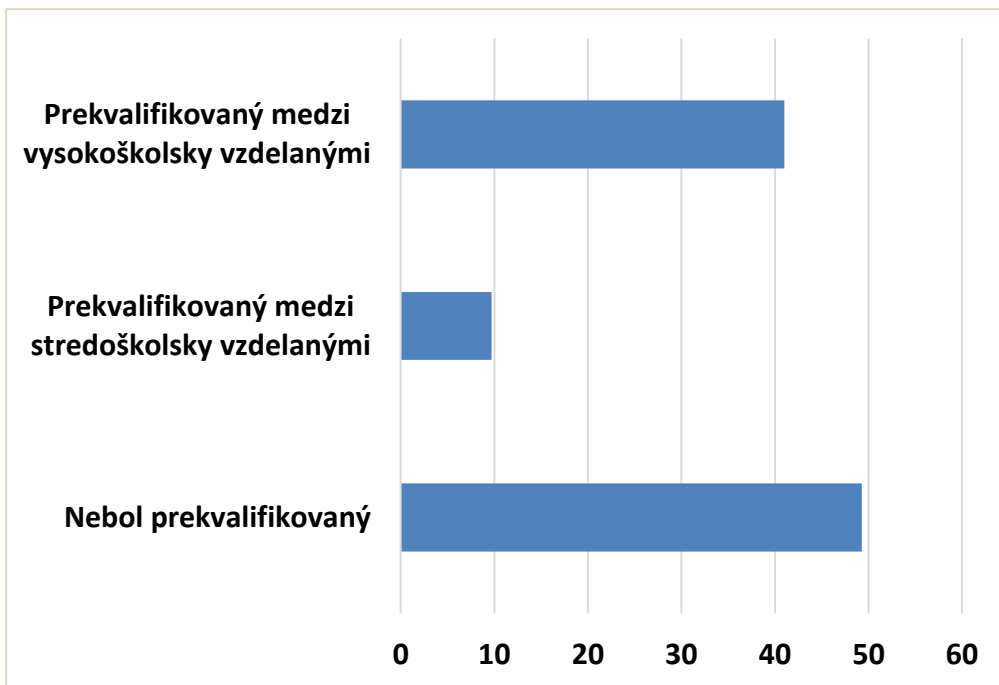
Integrácia na trh práce bezprostredne po návrate (VZPS, administratívne dáta, rozhovory)

- Bezprostredne po návrate (3 mesiace) je u mladých navrátilcov 8-10 krát vyššia miera nezamestnanosti ako v porovnateľnej kohorte nemigrantov;
- V prípade, že sú zamestnaní, je to najčastejšie v súkromnom sektore alebo na živnosť
- Toto zistenie treba ale interpretovať v širšom kontexte:
 - Navrátilci si môžu dovoliť venovať viac času hľadaniu práce vďaka úsporám zo zahraničia
 - Možnosť preniesť a čerpať dávky v nezamestnanosti po dobu 3 mesiacov
 - Navrátilci opúšťajú register nezamestnaných rýchlejšie ako bežná populácia
- V konečnom dôsledku im to umožňuje získať vhodnejšiu prácu – lepší match a vyššia odmena

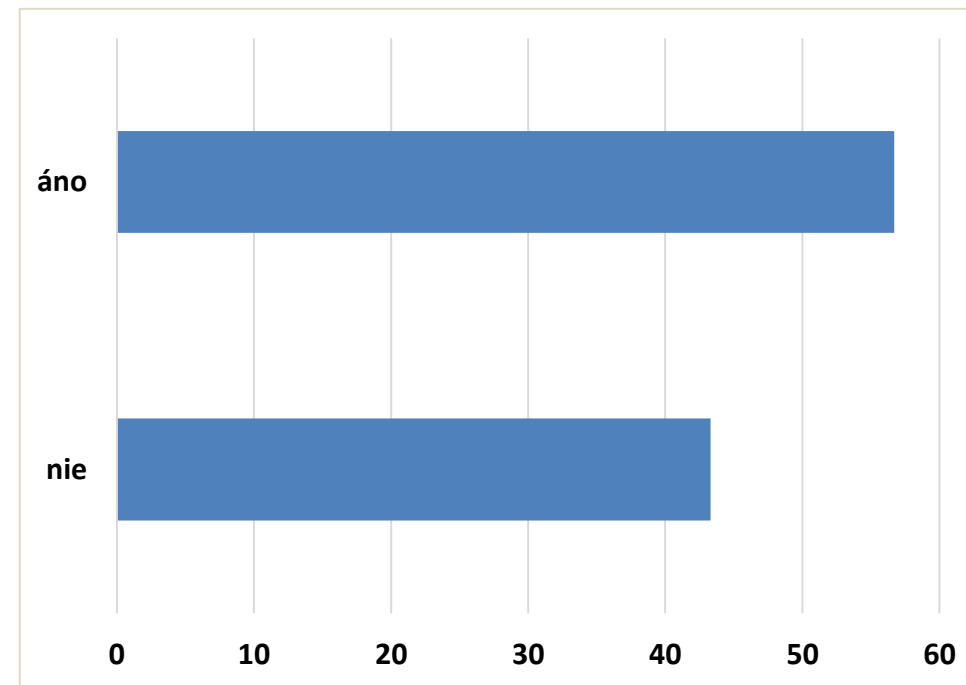
Navrátilci sa integrujú na trh práce úspešne, ale platí to najmä pre lepšie vzdelaných a tých, ktorí boli v zahraničí úspešní. Zároveň platí, že podmienky na domácom trhu práce sťažuje integráciu, najmä ženám, nižšie kvalifikovaným a relatívne mladším.

Prekvalifikovanie v zahraničí a po návrate (online dotazník)

Prekvalifikovanie respondenta na pozícii v zahraničí

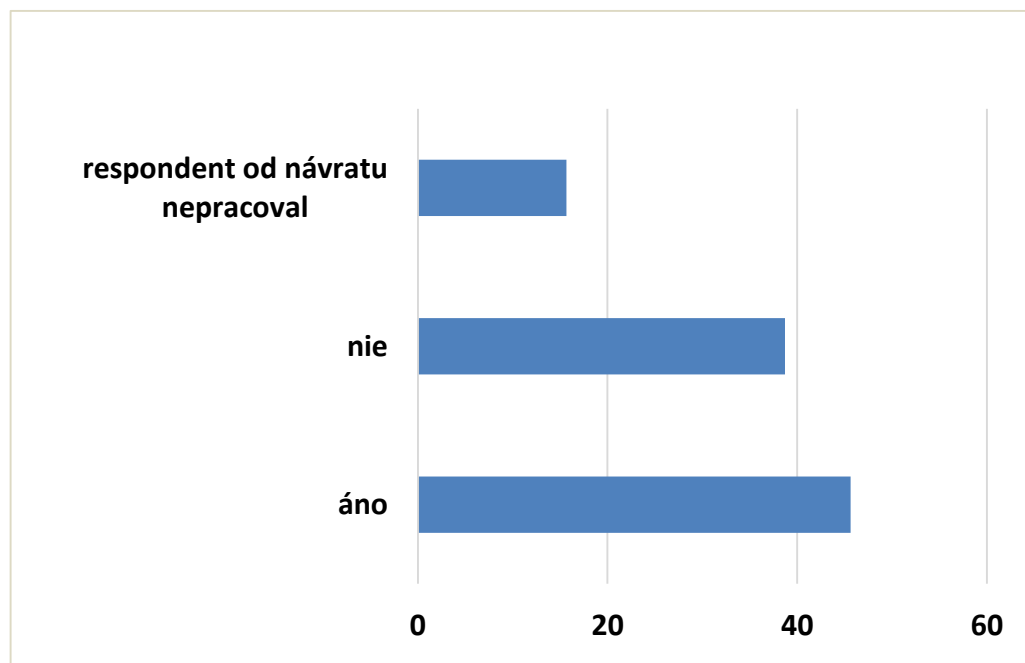
Zlepšenie pracovnej pozície po návrate

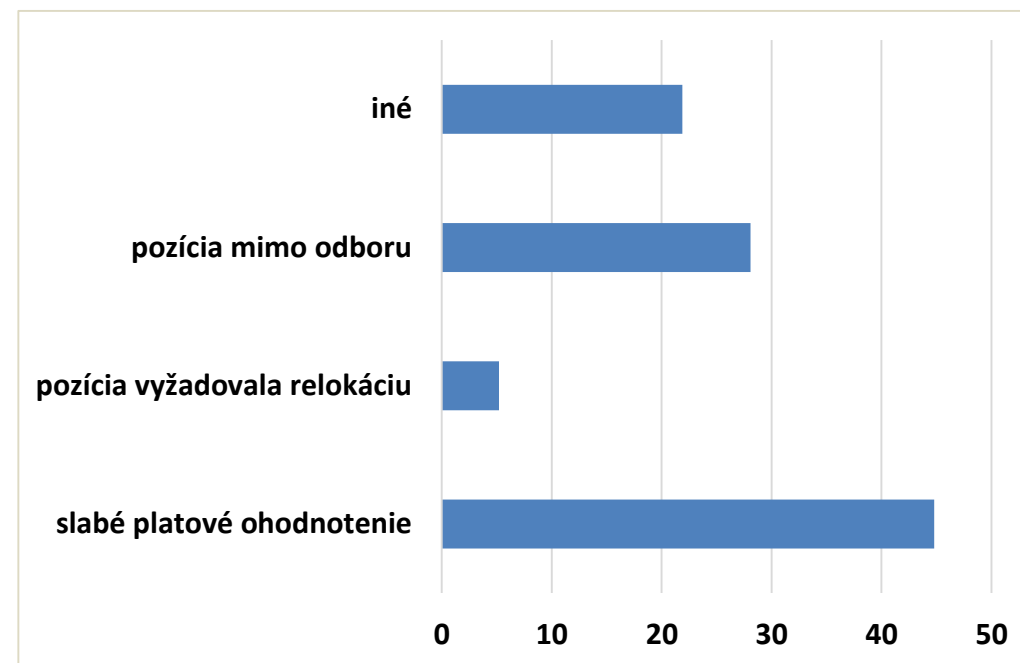
Napriek výraznému prekvalifikovaniu v zahraničí, match po návrate medzi vysokokvalifikovanými navrátilcami.

Rozhodnutia o prvej pracovnej ponuke po návrate (online dotazník)

Prijatie prvej pracovnej ponuky po návrate

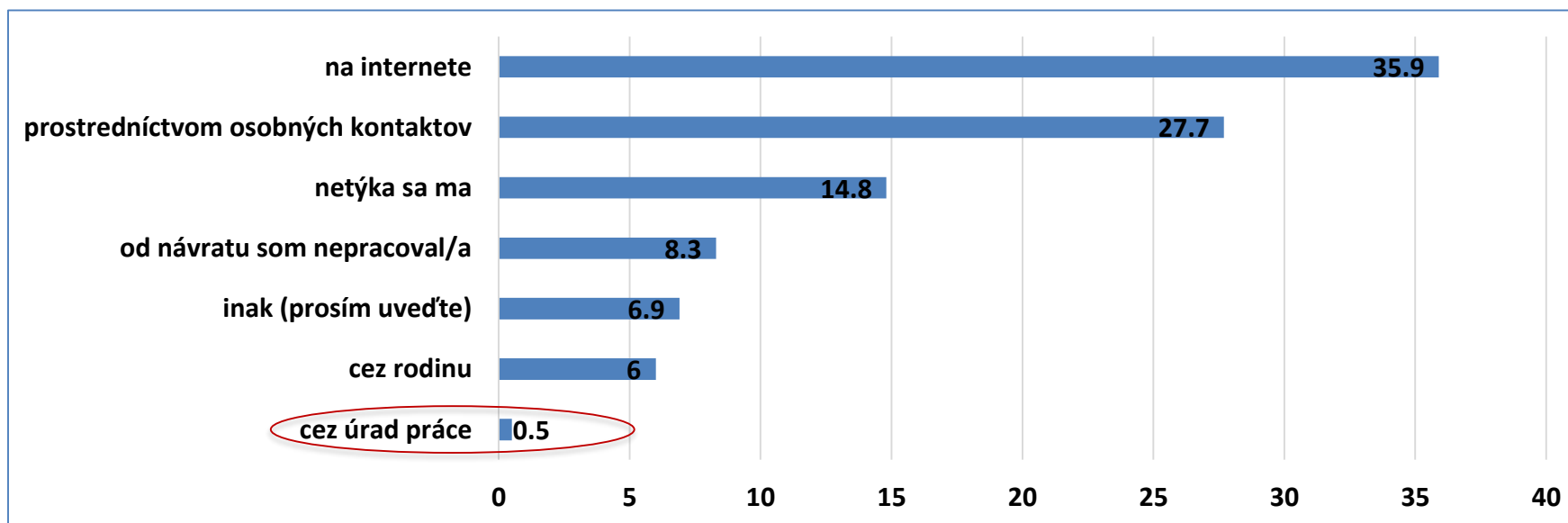
Dôvody odmietnutia prvej pracovnej ponuky

Vysokokvalifikovaní navrátilci si po návrate majú možnosť vyberať vhodnejšiu prácu (platovo, odborovo).

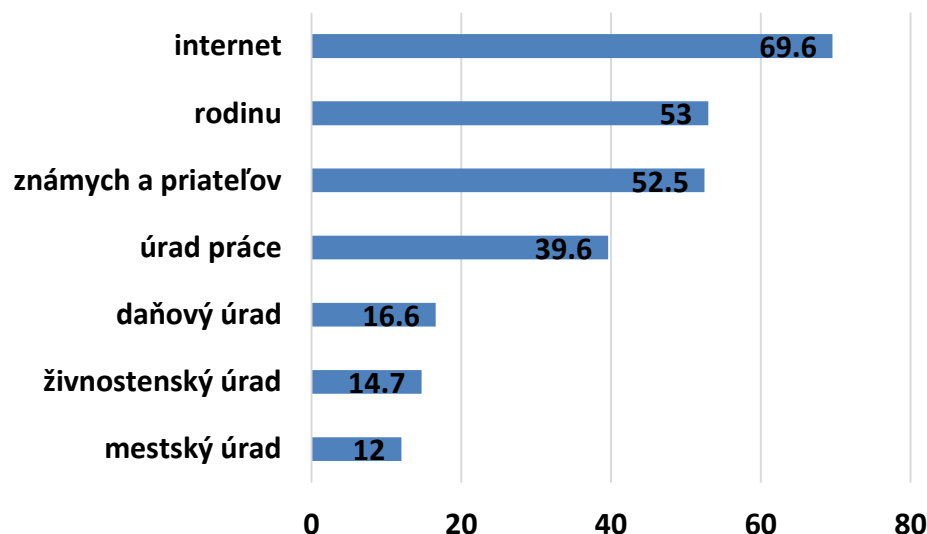
Úloha inštitúcií v procese integrácie (online dotazník)

Ako ste si našli prvú prácu po návrate na Slovensko?

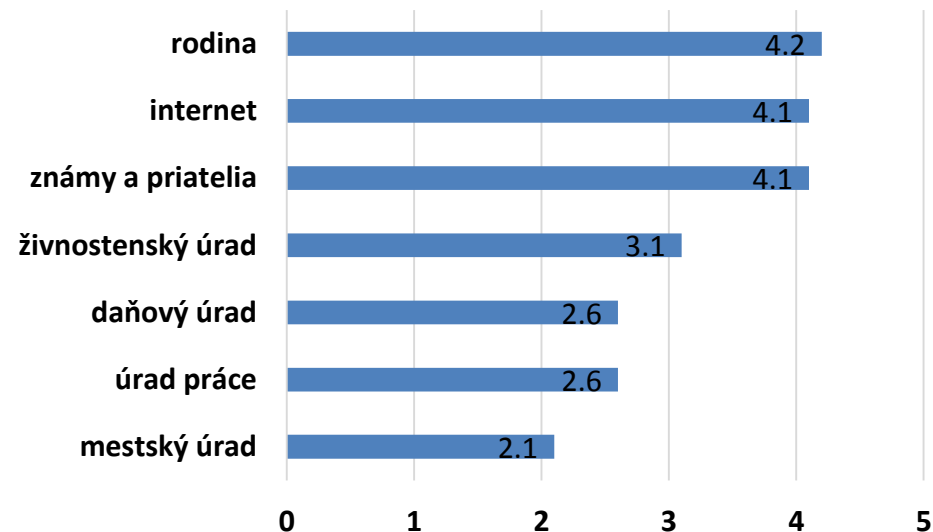

Úloha inštitúcií v procese integrácie (online dotazník)

Aké inštitúcie/prostriedky ste po návrate kontaktovali respektíve využili?

Priemerné hodnotenie užitočnosti informácií
(1-5, najmenej po najviac nápomocné)

Vysokovzdelaní návratilci sa pri hľadaní práce spoliehajú najmä na internet a osobné kontakty, toto sú tiež prostriedky, ktoré hodnotia ako najviac nápomocné.

Poberanie štátnych dávok po návrate (%) (online dotazník)

- Neúspešní navrátilci = bez práce 6 mesiacov po návrate

Typ finančnej podpory od návratu	Neúspešní navrátilci	Úspešní navrátilci	Priemer
Sociálne dávky	8.1	2.8	3.7
Dávky v nezamestnanosti	27.0	12.2	14.8
Nemocenské dávky	8.1	7.2	7.4
Rodinné prídavky	8.1	18.9	17.1
Materské	5.4	18.3	16.1
Dôchodok	0.0	0.6	0.5
Príspevok na bývanie	2.7	2.2	2.3
Aktivačné dávky	0.0	2.2	1.8
Daňové úľavy	0.0	2.9	3.2
Štipendium	0.0	7.2	6.0
Žiadne	51.4	51.1	51.2
Iné	2.7	0.6	0.9

Približne polovica navrátilcov nezískala od návratu žiadnu finančnú podporu. Medzi neúspešnými navrátilcami je vyššia miera poberania dávky v nezamestnanosti, medzi úspešnými navrátilcami materskej a rodinných prídavkov. To potvrdzuje rôzne motivácie návratu a ich prepojenie na priebeh integrácie na trh práce.

Zhrnutie a závery

Zhrnutie zistení

- Kto sa vracia?
 - Najstarší z najmladších, slobodní, stredoškolsky vzdelaní muži
 - Nedochádza k negatívnej selekcii
- Čo navrátilcov motivuje k návratu na Slovensko?
 - Predovšetkým súkromné/ rodinné dôvody a dosiahnutie stanovených cieľov
 - Makroekonomický kontext nezohral významnú úlohu
- Ako sú navrátilci cenení na slovenskom trhu práce?
 - Navrátilci sú pre zamestnávateľov atraktívni, napriek tomu, že žiadajú vyššiu mzdu a sú viacej ochotní opäť vycestovať za prácou do zahraničia

Zhrnutie zistení

- Ako sa navrátilcom darí integrovať po návrate na Slovensko?
 - Navrátilci sa integrujú na trh práce úspešne, ale platí to najmä pre lepšie vzdelaných a tých, ktorí boli v zahraničí úspešní
 - Našetrené zdroje a možnosť preniest dávku v nezamestnanosti vytvárajú príležitosť na kvalitnejšiu integráciu
 - Domáci trh práce sťažuje integráciu vybraným skupinám, najmä ženám, nižšie kvalifikovaným a relatívne mladším

Závery a odporúčania

- Aké sú dopady pre krajinu?
 - Nejaví sa, že by migrácia mladých viedla ku masívnemu odlivu mozgov
 - Na druhej strane, úloha verejných inštitúcií v procese integrácie je pomerne marginálna a potenciál návratilcov nie je využitý
- Existuje priestor pre verejné inštitúcie, aby poskytli lepšiu pomoc po návrate a uľahčili integráciu, a to najmä v znevýhodnených regiónoch Slovenska a znevýhodneným skupinám návratilcov (ženy, nižšie vzdelaní návratilci)

Závery a odporúčania

- Príklady možných politík:
 - webstránky pre navrátilcov
 - „dvere“ pre navrátilcov, kde by získali rôznorodé potrebné informácie, integrácia služieb
 - zohľadnenie zahraničnej pracovnej skúsenosti v práci poradcov úradov práce
 - snaha o podporu podnikania medzi touto cieľovou skupinou

Referencie

- Masso, J., Kureková, L. M., Tverdostup, M. and Žilinčíková, Z. (2016) Return migration patterns of young return migrants after the crises in the CEE countries: Estonia and Slovakia, STYLE-WP 6.1. CROME, University of Brighton, Brighton. (<http://www.style-research.eu/publications/working-papers/>)
- Masso, J., Kureková, L. M., Tverdostup, M. and Žilinčíková, Z. (2016). Returning home: employment prospects for young Estonian and Slovakian migrants. Book chapter manuscript prepared for STYLE edited volume with Oxford University Press.
- Kureková, L. M., and Zuzana Žilinčíková. (2016). What is the value of foreign work experience of young return migrants in Slovakia? Forthcoming in International Journal of Manpower. (Also IZA Discussion Paper no. 9921. (<http://papers.ssrn.com/abstract=2776926>).

Ďakujeme za pozornosť.

kurekova@governance.sk

zilincikova@governance.sk